

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Випуск 20

Ужгород – 2011

УДК 371; 378; 364
ББК 88.8

Науковий вісник Ужгородського національного університету:
Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – № 20

Редакційна колегія

- Головний редактор: **Козубовська І.В.**
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи УжНУ*
- Заступник головного редактора: **Бартош О.П.** *кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології і соціальної роботи УжНУ*
- Відповідальний секретар: **Опачко М.В.** *кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки УжНУ*
- Члени редколегії:
- Гвоздяк О.М.** *кандидат педагогічних наук,
професор, проректор УжНУ*
  - Завгородня Т.К.** *доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки УжНУ*
  - Староста В.І.** *доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки УжНУ*
  - Щербан Т.Д.** *доктор психологічних наук,
професор кафедри психології УжНУ*
  - Поліщук В.А.** *доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
соціальної роботи Тернопільського національного педагогічного
університету ім.В.Гнатюка*
  - Поліщук Ю.Й.** *доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного
університету ім.В.Гнатюка*

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Ужгородського національного університету,
протокол № 2 від 24 лютого 2011 року*

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
з педагогічних дисциплін, затвердженого постановою
Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 року.

<i>Пермінова Л.А.</i> Мотивація як фактор навчальної успішності студента	101
<i>Пермякова О.Г.</i> Розвиток моніторингових досліджень успішності учнів в Європі (друга половина ХХ століття)	104
<i>Поліщук В.А., Поліщук Ю.И.</i> Модернізація професійної підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів у країнах Європи	107
<i>Попович А.М., Сопко Р.І.</i> Потреби людей похилого віку та планування соціальних послуг	110
<i>Пришляк О.Ю.</i> Формування інформаційної культури майбутніх педагогів	113
<i>Прохоренков В.М., Ковальська Н.М.</i> Маркетингові дослідження ВНЗ як складова діяльності менеджера освіти	115
<i>Расєська І.М.</i> Характеристика рівнів розвитку дослідницьких умінь учителів початкових класів	119
<i>Розлуцька Г.М.</i> Інноваційні технології в педагогічному процесі вищої школи	121
<i>Романовська Л.І.</i> Життєтворчість як само актуалізація і самовдосконалення особистості в процесі соціально-значущої діяльності дитячих громадських об'єднань	123
<i>Сергєєва О.В.</i> Професійна підготовка перекладачів референтів в університетах Великої Британії	126
<i>Сидор І.П.</i> Проблеми та перспективи організації дозвілля студентів у вищих навчальних закладах України	128
<i>Симодейко С.І.</i> Коучинг як інноваційний метод навчання студентів	131
<i>Сідун Л.Ю.</i> Компетентнісний підхід як чинник якісної вищої освіти	133
<i>Солдатенко М.М.</i> Теоретичні аспекти навчально-пізнавальної діяльності	136
<i>Сорока О.В.</i> Особливості соціалізації молодших школярів засобами арт-терапії	138
<i>Стеблюк С.В.</i> Інноваційні технології навчання у вищій школі	141
<i>Талаш І.О.</i> Формування етнічної ідентифікації майбутніх вчителів як шлях до розширення українського освітнього простору	142
<i>Тименко В.П.</i> Культурно-екологічні принципи в українській дизайн-освіті	144
<i>Товканець Г.В.</i> Особливості застосування кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця	148
<i>Товканець О.С.</i> Врахування індивідуально-психологічних властивостей учнів професійно-технічних училищ у корекційно-виховній роботі	150
<i>Туленко Марія</i> Впровадження результатів наукових досліджень із емпіричної психології у навчальний процес	153
<i>Тягур В.М.</i> Дизайн як проектна складова підготовки майбутніх вчителів початкових класів з трудового навчання	155
<i>Фенчак Л.М.</i> Формування екологічної культури майбутніх вчителів початкових класів на засадах аксіології	157
<i>Фізеші О.И.</i> Виховні традиції в змісті українських букварів початку ХХ століття	160
<i>Фролова М.Е.</i> Сутність та принципи самостійної дослідницької діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів	163
<i>Хазін В.О.</i> Світоглядні трансформації сучасної освіти: суб'єктивність у педагогічних вимірах	165
<i>Хмурина Т.О.</i> Визначення специфіки соціально-педагогічної діяльності	168
<i>Хома О.М.</i> Проблеми підготовки вчителів початкових класів у вітчизняній педагогічній науці	171
<i>Хома Т.В.</i> Поняття «мови», «мовлення» та «культури мовлення» у науково-лінгвістичній літературі	173
<i>Черепаня Н.І.</i> Формування готовності дошкільників до успішного навчання	175
<i>Чутора М.В.</i> Стигматизація: сутність, види, причини виникнення	177
<i>Шайнер А.І.</i> Становлення й розвиток системи торговельного шкільництва Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період (до питання нормативно-правових та організаційних аспектів функціонування комерційних навчальних закладів Східної Галичини)	181
<i>Шпільська І.Ф.</i> Структура та рівні сформованості культури професійного мовлення майбутніх фахівців економічного профілю	184
<i>Шулла Т.А.</i> Теоретико-методологічні засади вивчення проблеми міжетнічних відносин	187
<i>Щербан Г.В.</i> Особливості формування продуктивних взаємин у навчанні	189
<i>Щербан Т.Д.</i> Дослідження особливостей мисленнєвої активності учителя у процесі розв'язання навчальних задач	192
<i>Яцина О.Ф.</i> Психологічні аспекти активізації пізнавальної діяльності	195
<i>Канюк О.Л.</i> Роль іншомовного ділового спілкування у підготовці соціальних працівників у контексті Болонського процесу	199

УДК 361.1

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

Хома О.М.

У статті подається науково-педагогічний аналіз проблеми підготовки вчителів початкових класів. Розкрито систему психолого-педагогічної підготовки майбутнього педагога, визначено шляхи, які сприяють формуванню вміння його особистісного і професійного самовдосконалення.

Ключові слова: професійна підготовка, особистісно-орієнтоване навчання, психологічна готовність вилучника.

Проблема підготовки вчителів початкових класів у центрі досліджень багатьох науковців (К.Ушинський, Б.Грінченко, С.Русова, А.Макаренко, В.Сухомлинський, М.Вашуленко, О.Савченко). Ними закладені основи розвитку як початкової, так і вищої освіти.

На сучасному етапі підготовка вчителя початкових класів досліджується в Україні в різних напрямках: формування готовності студентів до активізації художньої діяльності молодших школярів (О.Біла); підготовка студентів до навчання техніки читання дітей шести-семи років (Н.Ковальова); критеріально-орієнтоване тестування в системі формування професійної готовності вчителя початкових класів (О.Івлісова); формування творчої особистості вчителя (Н.Кучук); організація самостійної роботи студентів педагогічного училища в умовах особистісно орієнтованого навчання (М.Сичова); педагогічне краєзнавство в підготовці майбутніх учителів початкових класів до гуманітаризації навчання (В.Матіяш); підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи (І.Казанжі) та ін.

Мета статті – розкрити особливості підготовки вчителів початкових класів на сучасному етапі у науково-педагогічній літературі.

Процес формування готовності студентів до активізації художньої діяльності учнів досліджувала О. Біла. В основу педагогічної технології якої було покладено такі важливі напрямки роботи, як-от: організація навчально-виховного процесу на основі застосування активних форм навчання студентів; упровадження спеціального курсу «Психолого-педагогічні засади збагачення духовності молодших школярів засобами художньої діяльності»; систематичне виключення майбутніх учителів у навчально-пошукову, науково-дослідницьку роботу; організація професійної художньо-виховної діяльності студентів за умов педагогічної практики. Впровадження дослідницької роботи відбувається на основі модульного навчання майбутніх учителів і врахування програмно-цільового, знаково-контекстного та особистісно-орієнтованого підходів.

За даними дослідження вченої, результативною для процесу формування готовності студентів до активізації художньої діяльності молодших школярів виявилася така педагогічна технологія навчання, в якій були враховані певні передумови особистісно-орієнтованого типу взаємодії зі студентами: «комплексна діагностика теоретичної і практичної підготовленості студентів у контексті досліджуваної проблеми; врахування результатів діагностики при прогнозуванні змісту навчального матеріалу, добір творчих завдань, форм контролю навчальної діяльності майбутніх учителів; діагностика художньо-естетичних нахилів студентів, орієнтація на їхнє різномірне володіння художніми вміннями; створення ситуацій вільного вибору при об'єднанні студентів у творчі мікрогрупи; внутрішня диференціація навчально-виховного процесу, яка передбачає розробку різних за ступенем складності завдань для студентів; надання майбутнім учителям можливості на варіативній основі обирати вид завдання та застосувати творчий підхід до вибору засобів його розв'язання; стимулювання діяльності студентів, спрямованої на вибір і використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу; зовнішня диференціація навчально-виховної роботи з майбутніми вчителями на основі конструювання різних форм взаємодії між студентами (з урахуванням їхніх інтересів, здібностей, набутого досвіду роботи в досліджуваному напрямку); врахування зрушень, особистісних, психолого-педагогічних і художніх схильностей студентів у їхньому розвитку; коригування на цій основі методів і форм навчально-виховної роботи; створення

емоційно-довірливої атмосфери спілкування між викладачами та студентами; стимулювання самостійної навчально-пошукової та науково-дослідницької роботи майбутніх учителів, зміст і форми якої забезпечують для студентів можливість самоосвіти, саморозвитку та професійного самовираження» [1].

Дослідження Н.Ковальової спрямовані на вивчення проблеми підготовки студентів до навчання учнів техніки читання [6]. За її даними, готовність студентів до навчання техніки читання дітей 6-7 років, як до конкретно спрямованого аспекту діяльності, реально постає у формі професійно значущої якості їх особистості, що набуто в результаті присвоєння специфічних для праці педагога змісту, форм і способів мислення та дії. Означений феномен функціонує у взаємозв'язку та взаємодії трьох головних компонентів: змістового, що виконує предметно-цільову функцію; мотиваційного, що здійснює критеріально-рефлексійну функцію та операціонального, що коригує якість виконавчих дій педагога з формування в дітей техніки читання.

Дослідниця відзначає, що професійна готовність до навчання дітей 6-7 років техніки читання є феномен, виникнення і розвиток якого визначається впливом на свідомість особистості майбутнього педагога спеціально зорієнтованої системи професійної підготовки, якою передбачено реалізацію умов, що концентрують його пізнавальну активність на дослідженні сутності техніки читання як провідної загальнонавчальної навички дитини; осмисленні студентами особистісної значущості та особливості своєї професійної ролі у формуванні в дітей повноцінної навички читання та діагностики техніки читання; оволодінні студентами логікою організації навчання читання в контексті сучасних дидактичних концепцій тощо.

Н.Ковальова відзначає, що реалізація виділеної сукупності умов професійно-педагогічної підготовки забезпечує становлення й розвиток професійної готовності студентів до навчання техніки читання дітей 6-7 років незалежно ступеня прояву суб'єктивних чинників, зокрема від таких їхніх характеристик, як ініціативність, самокритичність, цілеспрямованість та відповідальність [6].

У дослідженні О.Івлісової визначається критеріально-орієнтоване тестування як метод педагогічної діагностики, призначений для вивчення рівня індивідуальних досягнень студентів відносно певного критерію. Застосування критеріально-орієнтованого тестування сприяло створенню психолого-педагогічних умов успішності вузівського навчання завдяки детальному опису цілей навчання; наявності для кожної цілі адекватного набору навчальних завдань; розподілу завдань за ступенем складності. Перевагами критеріально-орієнтованого тестування, порівняно з іншими засобами контролю навченості студентів, є визначення планомірного характеру педагогічного впливу; концентрація на конкретних аспектах навчальної діяльності; спрямованість на вивчення реальних досягнень конкретного студента. Притаманні навчальному матеріалу предметів природничо-математичного циклу особливості (перевага компонента «наукової знання»; можливість формалізації інформації, що підлягає засвоєнню), зумовлюють потенціал для застосування критеріально-орієнтованого тестування з метою контролю навченості студентів.

«У ході дослідження, – відзначає О.Івлісова, – були підтверджені такі закономірності: вищий якісний рівень досліджуваної готовності досягається при більш раціональному підпорядкуванні організації навчально-виховного процесу меті підготовки спеціаліста; формування готовності вчителя початкових класів до педагогічної діяльності здійснюється ефективніше за умови повнішої орієнтації змісту і форм фахової підготовки на сучасні вимоги спеціальності та реальні умови практичної діяльності» [5].

Критерії сформованості професійно-педагогічної готовності студентів засобами педагогічного краєзнавства сформульовані у дослідженні В.Матіяш. З-поміж них: склад мотивації, що проявляється в домінуючих мотивах педагогічно-краєзнавчої діяльності,

обсяг, глибина і мобільність психолого-педагогічних знань особистості з проблем гуманізації початкового навчання; рівень оволодіння гностичними, організаційними, конструктивними, проєктувальними та комунікативними вміннями педагогічно-краснонавчої діяльності.

Автором було визначено, що педагогічними умовами, які забезпечують ефективність означеної діяльності, виступили: професійна педагогічно-краснонавча спрямованість навчання студентів; стимулювання пізнавальної діяльності майбутніх фахівців; впровадження нових технологій у навчально-виховний процес вищої школи; позитивна морально-психологічна атмосфера в колективі.

Дослідження М.Сичової безпосередньо стосується студентів педагогічного училища, зокрема організації їх самостійної роботи в умовах особистісно орієнтованого навчання [7]. За висновками автора, основними складовими впровадження особистісно-орієнтованої системи організації самостійної роботи студентів є: оперативне одержання даних про фактичний стан організації самостійної роботи студентів; створення у викладачів установки на те, що подолати самостійної роботи конкретних студентів залежать не тільки від їх небажання активно працювати, а й від ряду значущих об'єктивних та суб'єктивних факторів; виявлення реальних потреб студентів та викладачів (в особистісному та діяльносному аспектах); використання засобів подолання протиріч, що виникають між ними, в тому числі на особистісному рівні; розробка та використання міжпредметних та метапредметних видів завдань для самостійного опрацювання студентами; наявність у навчальному закладі головної методичної центру, який здійснює аналіз, контроль і координування системи самостійної роботи студента.

Основними шляхами керівництва особистісно орієнтованою самостійною роботою студентів є: комплексний підхід до розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх спеціалістів в умовах педагогічного навчального закладу I-II рівнів акредитації, що базується на поєднанні інформаційних, діяльносних та рефлексивних технологій, експертиза стану процесу, що досліджується (особливості конкретної організації самостійної роботи студентів педагогічного училища, коледжу); психологічна та методична підготовка контингенту викладачів до реалізації особистісно орієнтованої системи роботи; розробка технології рефлексивного аналізу самостійної роботи, впровадження відповідних принципів та методів навчання прийомів та алгоритмів роботи.

Визначено психологічні особливості, які є значущими для навчальної діяльності, і в тому числі для самостійної роботи: конфлікт між мотивацією, начальними вимогами та енергетичними можливостями студентів; закріплення негативних ситуативних психологічних явищ, перехід в стійкої риси характеру, особистісної якості; травматичний характер невизначеності перспектив професійного працевлаштування.

Доведено, що подальший пошук шляхів оптимізації самостійної роботи слід шукати на перетині зовнішніх і внутрішніх чинників навчання, приділяючи увагу як об'єктивним складовим навчального процесу, так і їх суб'єктивному відображенню студентами. Актуальною проблемою оптимізації самостійної роботи студентів є врахування їх реальних часових та фізичних можливостей стосовно обсягу навантаження. В умовах педучилища студенти не вміють раціонально організувати свій робочий день, занадто прив'язані до посередніх умов. Доведено, що такий стан зумовлюється як специфікою цієї вікової групи, так і тим, що фактично продовжується стратегія «батьківського догляду та опіки», але вже з боку викладачів. Тому значна частина студентів не відчують себе дорослими, не здатні взяти ситуацію свого життя під

власний контроль та самоуправління [7].

Предметом дослідження Л.Макридіної є творчий підхід студентів педагогічних училищ до професійної діяльності. Ми поділяємо думку вченого, що оновлення змісту педагогічної підготовки у педагогічному училищі та у вузі взагалі повинно передбачати взаємозв'язок трьох компонентів: фундаментальних знань в галузі педагогіки, знання провідної дисципліни з урахуванням специфіки професії та самостійної роботи студентів за інтересами.

Проте Г.Гашимова застерігає, що в підготовці вчителів повинен бути не валовий підхід, а індивідуально – диференційований. Вчитель має бути авторитетом для учнів, взірцем для наслідування та високоморальною людиною. З цього приводу вона пише: «Потрібен не косметичний ремонт системи підготовки вчителя, а повна перебудова, цільовий орієнтир якої формування творчої індивідуальності педагога. Потрібен пошук нових технологій» [3].

Водночас І.Богданова вважає, що підготовка вчителя на сучасному етапі розвитку освіти вимагає теоретичних обґрунтувань інноваційних форм навчання, особливо щодо предметів психолого-педагогічного циклу. Нсвий підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, за І.Богдановою, ґрунтується на створенні інтегрованого курсу педагогіки як синтезу трьох новостворених дисциплін: педагогічної аксіології, педагогічної антропології та педагогічної технології, у побудові яких використано модульний принцип розробки структури і змісту [2]. Автор вказує на необхідність методичної підготовки майбутнього вчителя.

Зазначимо, що І.Журавленко пропонує внести ряд змін у методику викладання окремих предметів, у вивчення педагогіки та спеціальних методик у педагогічних вузах. Автор надає важливого значення опорним схемам, використання яких ставить за мету розв'язання двох завдань:

- «глибоке і міцне засвоєння теоретичного матеріалу курсу, на базі якого можливе розв'язання педагогічних задач на заняттях і практиці;

- переконання майбутніх учителів щодо систематичного застосування опорних схем на уроках, бо це дає змогу навчити кожну дитину, сформувати міцну систему знань» [4].

Образ творчого вчителя визначає Т.Суценко. Вона вважає, що сучасному вчителю властиво:

- «особисто усвідомлена свобода організації педагогічної діяльності не за наказом, а за внутрішнім бажанням і мотивом;
- уміння брати на себе відповідальність у виявленні і вирішенні важких педагогічних проблем;
- здатність об'єднати себе вчорашнього, заглянути у майбутнє, відшукати нові творчі повороти і педагогічні знахідки;
- природа осмислення значення ризику в педагогічній праці» [8].

Науковцем розкриваються фактори психологічної готовності випускника педучилища до професійної діяльності:

- висока професійна підготовка та професійна компетентність;
- наявність авторської методики;
- легкість асоціювання;
- вимогливість до себе і наполегливість;
- сміливість розуму і свіжість погляду» [8].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. На сучасному етапі розвитку освіти проблема підготовки вчителя початкових класів займає провідне місце, визначаються пріоритети та нові підходи до формування особистості майбутнього педагога. Перспективу подальшого дослідження абачаємо у визначенні професіограми вчителя початкових класів.

Література

1. Біла О.О. Формування готовності студентів до активізації художньої діяльності молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кан. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Олена Олександрівна Біла. – Одеса, 1999. – 20 с.
2. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка вчителя / Інна Михайлівна Богданова // Початкова школа. – 1994. – №5. – С.11-13
3. Гашимова Г.Х. Деякі аспекти розвитку творчої особистості майбутнього вчителя / Г.Х.Гашимова // Педагогіка і психологія. – 1996. – №3. – С.168-170
4. Журавленко І.М. Опора для молодого вчителя / І.М.Журавленко // Початкова школа. – 1994. – №5. – С.11-13
5. Івлієва О.М. Критеріально-орієнтоване тестування системи формування професійної готовності вчителя початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кан. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Ольга Михайлівна

- Ivliava. – Одеса, 2001. – 21 с.
6. Ковалева Н.А. Обучение технике чтения детей 6-7 лет: Монография / Наталия Александровна Ковалева. – Одесса: ЮУГПУ, 2000. – 108 с.
7. Сичова М.І. Організація самостійної роботи студентів педагогічного училища в умовах особистісно-орієнтованого навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Мирослава Іванівна Сичова. – Київ, 2000. – 20 с.
8. Суцzenко Т.І. Штрихи до портрета вчителя / Т.І.Суцzenко // Початкова школа. – 1994. – №5. – С.11-13

Хома О.М.

Проблемы подготовки будущих учителей начальных классов в современной отечественной литературе

В статье предлагается научно-педагогический анализ проблемы подготовки будущих учителей начальных классов в исследованных на современном этапе. Проанализировано систему психолого-педагогической подготовки будущего учителя, определены пути, которые способствуют формированию умений личностного и профессионального усовершенствования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, личностно-ориентированное обучение, психологическая готовность выпускника.

Khoma O.M.

To the issue of training of future primary school teachers in the contemporary home literature

The author of the article has conducted psychological analysis of the issues of teachers' training for their future profession. The system of psycho-pedagogical training of future teachers has been disclosed as well as the ways, which direct to the formation of personal and professional skills.

Key words: vocational training, personality-oriented education, psychological readiness to graduate.

УДК 372.8=161.2+378.147

**ПОНЯТТЯ «МОВИ», «МОВЛЕННЯ» ТА «КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ»
У НАУКОВО-ЛІНГВІСТИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Хома Т.В.

У статті розкрито зміст понять "мова", "мовлення" та "культура мовлення" у сучасній науковій літературі. Основна увага звертається на культуру усного українського мовлення.

Ключові слова: мова, мовлення, культура мовлення

У сучасній лінгвістиці та лінгводидактиці поняття «мови», «мовлення» та «культури мовлення» розглядаються багатьма науковцями (О.Ганич, Н.Гуйванок, С.Ярмоленко, П.Коваль).

Проблему мови і мовлення у сучасному мовознавстві вважають чи не однією із найскладніших, оскільки трактування цих понять й критеріїв їх розмежування лінгвістами різні.

Мета статті: проаналізувати зміст понять "мова", "мовлення", "культура мовлення" у сучасній науково-лінгвістичній літературі.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подається таке визначення поняття "мова": "1. Здатність людини говорити, висловлювати свої думки. 2. Сукупність довільно відтворених загально-прийнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок... 3. Мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити... 4. Те, що говорять, чи-небудь слова, вислови... 5. Публічний виступ на яку-небудь тему; промова... 6. Те, що виражає собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування" [2, с.682].

У свою чергу поняття "мовлення" автором трактується так: "1. Спілкування людей між собою за допомогою мови; мовна діяльність. 2. Рідко Повідомлення по радіо; радіомовлення." [там же]. Енциклопедичний словник дає таке визначення: "Мовлення – функціонування мови в процесах вираження й обміну думок, конкретна форма існування мови як особливого виду суспільної діяльності" [6, с.57].

У термінологічному словнику укладачами О.Ганич, І.Олійник дається визначення поняття "мова": "1. Найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження і повідомлення думок, почуттів і волевиявленнь людини. Мова нерозривно пов'язана з мисленням і служить не тільки засобом вираження думок, а і знаряддям думки, засобом формування і оформлення думки... 2. Будь-яка мовна система, що відтворює одну з функцій природної мови або функціонує як її заміник..."

У свою чергу поняття "мовлення" укладачами трактується

так: "Процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу. Мовлення є формою існування живої мови, у мовленні мова функціонує і в процесі функціонування перебуває в постійному розвитку. Мова і мовлення взаємно й нерозривно пов'язані між собою. Мовлення існує на основі певної мови, а мова виявляє себе в мовленні її носіїв. Мова щодо мовлення – явище загальне; вона належить усім, хто нею користується. Мовлення ж часткове, окреме, індивідуальне щодо мови..." [3, с.129-132].

Проте Д.Ганич та І.Олійник ототожнюють поняття "культура мови" з поняттям "культура мовлення". У термінологічному словнику зазначено, що "Культура мови – 1. Нормативність мови, її відповідність тим вимогам, які ставляться перед мовою в певному мовному середовищі в певній історичній період... Нормативність мови включає в себе і такі якості, як точність, ясність, чистота... Мові високої культури властиві... також багатство словника, різноманітність граматичних конструкцій, художня виразність, логічна стрункість. 2. Розділ філологічної науки, який вивчає мовне життя суспільства в певну епоху (аспект об'єктивно-історичний) і встановлює на науковій основі правила користування мовою як основним засобом спілкування людей, знаряддям формування і вираження думок (аспект нормативно-регулювальний)" [3, с.129-132].

Натомість М.Кочерган у короткому термінологічному словнику, вміщеному до підручника "Загальне мовознавство", поняття "мова" трактує як "Природну систему комунікативних знаків і правил їх функціонування", а поняття "мовлення" характеризує як "конкретно застосована мова; засоби спілкування в їх реалізації" [8, с.429]. Проте науковцем не з'ясовується поняття "культура мовлення".

Як бачимо, у словниках наявне змішування понять "мова" і "мовлення", "культура мови" і "культура мовлення", що спонукає до вивчення даної проблеми у науково-методичній літературі.

Вважаємо, що мова – це знакова система, під якою розуміють правила мови, парадигми, моделі, що базуються на нормах, які закріплюються словниками. Воно виконує ряд функцій: комунікативну, інформаційну, естетичну; мовлення – це часткове вираження мови, способи її реалізації.

Мовлення, на думку лінгвістів, – поняття набагато складніше,